

MAANDBLAD

MAART 2023

Versijnt niet in juli en augustus

DE PLATE VTW

KONINKLIJKE OOSTENDSE HEEM- EN GESCHIEDKUNDIGE KRING

VERKOOP HUZEN & APPARTEMENTEN

Immobieliën

MYRIAM VYVEY

ALFONS PIETERSLAAN 47

8400 OOSTENDE

T 059 70 37 64

M 0475 51 80 62

WWW.VYVA.BE • INFO@VYVA.BE

Voorblad

Foto: Serge Van Daele

Hotelschool Oostende: 1968.

Leerlingen van de patisserie afdeling zijn bezig aan de voorbereiding voor "Moederdag". Merk de verschillende bereidingen van taarten en gebak.

DE PLATE**KORINKLUKE OOSTENDSE REEB- EN GESCHIEDKUNDIGE KRIDG**Langestraat 69
8400 Oostende

Prijs Cultuurraad Oostende 1996

Educatieve en permanente vormingsorganisatie

Aangesloten bij de Oostendse cultuurraad en bij Heemkunde West-Vlaanderen

Statuten gepubliceerd in de bijlagen tot het Belgisch Staatsblad van 1-2 mei 1959, nr. 1931, en de bijlagen tot het Belgisch Staatsblad van 20 april 2000

Nr. van de vereniging: 180159 / Ondernemingsnummer: 410.427.091

Tijdschrift – Jaargang 52
Nummer: 03
Maand: MAART 2023Lidmaatschap/jaarabonnement: € 30
Kostprijs los nummer: € 4
Bankrekening: BE61 3500 0966 6224**Eindwoord**

VOORZITTER	OOIKHOOFDRETER	HOOFDRETER	REDACTIELEADER
Nadia Stubbe	Koenraad Verwaerde	Kristien Lemoine	Nadia Stubbe
Blauwvenestraat 7 8400 Oostende 059 800289 nadia.stubbe@telenet.be	André Choquevalstraat 1 8400 Oostende Redactie – 0468 204005 koenraad.verwaerde@telenet.be	André Choquevalstraat 1 8400 Oostende kristien.lemoine@outlook.com	ad interim

Eindwoord vóór de

Patrick Bryon Leon Spilliaertstraat 12 8400 Oostende patrick.bryon@gmail.com	Valère Prinzie Eugénie Beernaertstraat 45 bus 3 8400 Oostende valerem@telenet.be	Serge Van Daele Coupurestraat 10 8400 Oostende serge.van.daele@telenet.be
Julien Van Rosse Kalelaanstraat 5 8400 Oostende Julien.VanRosse@telenet.be	Eric Vlaeborghe Alfons Patenboom 101 bus 0104 8400 Oostende Eric.vlaeborghe@gmail.com	

IN DIT NUMMER

- Titelblad	Serge Van Daele	
- Blz. 55 - 56	Activiteit	"JO MAES EN OOSTENDE" door DIRK BEIRENS
- Blz. 58 - 62	Norbert Hostyn	"VERGETEN OOSTENDSE KUNSTSCHILDERS"
- Blz. 63 - 64	Valère Prinzie	"ETWOASTN IN OOSTENDE"
- Blz. 65 - 67	Koenraad Verwaerde	"PRIESTER WILLY DEBUSSCHERE"
- Blz. 68 - 76	Pieter François	"AL LACHTEND ZEGT DE ZOT DE WAARHEID"
Oostende in de ogen van Punch (1841 - 1914)

website: www.deplate.bee-mail: plate.oostende@telenet.be

Telefoon: 059 516721

Thuisverpleging Jill

We zijn een kleine groepspraktijk van enkele zelfstandig thuisverpleegkundigen, die samen instaan voor alle verpleegkundige zorgen die U nodig hebt.

Door onze praktijk bewust kleinschalig te houden, krijgt U steeds dezelfde verpleegkundigen over de vloer, zodat er gemakkelijk een vertrouwensband ontstaat. Ook worden zo ook alle noden en zorgen heel goed opgevolgd en bijgestuurd waar nodig.

De mutualiteit waarbij U bent aangesloten is voor ons niet van belang: wij verzorgen patiënten van alle mutualiteiten. Hierbij passen we ook steeds de derdebetalersregeling toe, dit wil zeggen dat de betalingen rechtstreeks met Uw mutualiteit worden geregeld en U geen factuur zal ontvangen van ons.

Neem gerust contact met ons op als U hulp nodig heeft of vragen hierover. Dit kan dagelijks, ook in het weekend of op feestdagen.

Extra's:

- Info en advies omtrent premies tegemoetkomingen en hulpmiddelen
- Advies en coördinatie in de verschillende thuis-hulpdiensten
- ...

Wij werken samen met alle mutualiteiten alsook met uw huisarts of specialist.

Zwakuwenstraat 141, 8400 Oostende
0495 50 68 86

www.thuisverpleging-jill.be

Activiteit:

Dinsdag 21 maart 2023 om 19.00 uur, Stadsmuseum - De Plate,
Langestraat 69, 8400 Oostende

VOORDRACHT:

JO MAES EN OOSTENDE

HET VEELZIJDIG WERK VAN EEN INTERIEURARCHITECT, ONTWERPER
EN BEELDEND KUNSTENAAR.

door dhr. Dirk Beirens

Docent architect Gaston Tysselinck vroeg zijn Oostendse leerling Jo Maes aan het einde van zijn opleiding aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten (KASK - Sierkunsten, 1939-1946) in Gent, om reliëfs te ontwerpen voor de postlokettenzaal van het nieuwe hoofdpостgebouw (ontwerp en bouw 1945-1953) in Oostende.

Het werden twee keramiekreliëfs die de geschiedenis en de toekomst van het postverkeer op een heroïsche manier voorstellen. Ook de glassculpturen in het telefonie/telegrafie-gedeelte, vandaag het cultuurcafé van het Cultuurcentrum De Grote Post, zijn van Maes' hand.

Daarnaast bedacht en vervaardigde Jo Maes ook heel wat andere interessante kunstwerken en decoratieve elementen voor diverse Oostendse gebouwen. En nog veel meer. Maar deze intelligente en aimabele kunstenaar is bij het groot publiek onbekend, o.a. omdat hij de bescheidenheid hoog in het vaandel draagt.

De afbeelding is een detail van één van zijn keramiekreliëfs in het voormalig Postgebouw (1952) gelegen aan de Hendrik Serruyslaan naar een ontwerp van de architect Gaston Tysselinck (= zie tijdschrift De Plate, jaargang 50, nr.05, mei 2021 p. 142 - 146)

Dirk Beirens ging een aantal keer op bezoek bij Jo Maes om over zijn werk te spreken. Dat resulteerde al in een bescheiden tentoonstelling in het Postgebouw tijdens Open Monumentendag 2014. Tekst en foto's wisselden mekaar af en Jo Maes (1923) kwam via een video-opname ook zelf aan het woord. De bedoeling van de lezing is inderdaad om het veelzijdig werk van deze Oostendenaar aan het publiek voor te stellen en (beter) bekend te maken.

DE ZAAIER 1957 HITO TROONSTRAAT

Embleem Rode Kruis 1958 Torhoutsesteenweg 56

ONUITGEGEVEN WERK MET
AFYSISCH KUNST JAREN '30

Spreker Dirk Beirens (1955) is ereleeraar van het VTI Oostende, nu Petrus en Paulus West, effectief lid van onze Kring en stichtend en gidsend lid als bestuurslid van de Oostendse gidsenkring Lange Nelle. Hij is tevens de redacteur van het Gidsenblad Lange Nelle.

Toegang gratis en zoals gewoonlijk kan er na de voordracht even nagepraat worden in ons Visseriscafé.

de lifant

16 kerkstraat
oostende
apotheek | drogistrij

apthkdrgrstr

't Ostends café

café-bistro

 druk deleu # OFFSET
DIGITAAL
DRUKWERK
familie- & handelsdrukwerk

www.drukdeleu.be van offset naar digitaal en terug

drukkerij Deleu bv
Populierenlaan 74
8450 Bredene
059 32 30 25
info@drukdeleu.be

Boekhandel 'New Corman'

Uit sympathie

Witte nonnenvoet 38
8400 Oostende

059 / 70 27 24

welcomen@cormanwvzwende.be

CORMAN

VERGETEN OOSTENDSE KUNSTSCHILDERS

auteur: Norbert HOSTYN

AANVULLINGEN BIJ REEDS BESPROKEN KUNSTENAARS

- Jef De Brock (XXIV, zie : mei 1982/99)

Hij stond af en toe werk af voor het goede doel. Zo schonk hij een schilderij voor de "Grande Tombola du Kursaal au bénéfice de la Maternité d'Ostende" (1929) en voor de Tombola van het Liefdadigheidsfeest van de Onderwijzersbond Oostende (1938).

Hij verzorgde de illustraties in de brochure "La pêche à Ostende depuis un siècle"

Tentoonstellingen:

-1912, Oostende, Salon Cercle Artistique d'Ostende

-1933, Oostende, Kursaal

-1936, Oostende, Cercle Coecilia

-1950, Oostende, Casino Communal (afb. affiche in "De Plate" novemberrummer 2019, blz. 224)

N.a.v. de viering van het 50-jarig bestaan van de Oostendse kunstkring in 1957 werden de 4 overblijvende stichtende leden ontvangen ten stadhuijze (gerechtshof) en in de bloemetjes gezet : naast De Brock waren dat Pieter-Nikolas Boel, Louis Royon en Jan De Clerck. Op een merkwaardige foto zien we ze naast elkaar (afb. in "De Plate" novemberrummer 2020, blz. 240). Oscar De Clerck, ook stichtend lid nochtans, bleef afwezig.

Iconografie:

-René Hansoul schilderde het portret van Jef De Brock (Sint-Truiden, verz. N.D.B.)

-De Brock is te zien op foto's eerder afgedrukt in "De Plate" : november 2020 blz. 240 (Viering 50 jaar Kunstkring anno 1957) – november 2022 blz. 268 (Kijkend naar de Bloemenstoet waarvan hij mede-ontwerper was; de man in donker kostuum; hij zit aan de linkerkant van Emile Bulcke en is met hem in gesprek) – november 2022 blz. 269 (Viering 50 jaar Kunstkring anno 1957; groepsfoto op de trappen van het Gerechtshof; hij staat op de eerste rij, de derde van links)

Literatuur:

Salonnet, in: L'Echo d'Ostende, 16 augustus 1933.

Lexicon van Westvlaamse beeldende kunstenaars, 1, Kortrijk, 1992.

N. Hostyn, Beeldend Oostende, Brugge, 1993

J.M. Bekaert, Mensen en huizen in de Adolff Buylstraat, 3 dln., Oostende, 1991-1996

P. Piron, De Belgische Beeldende Kunstenaars uit de 19de en 20ste eeuw, 2 dln, Brussel (Art in Belgium, (2000)

Digitale bronnen en literatuur: lemma op de Nederlandstalige Wikipedia

Advertentie van Jef De Brock's fotozaak "Photo Moderne" in de *Annuaire commercial, industriel et maritime d'Ostende* (1932)

Adolf Buylstraat 49

In dit pand woonde Jef De Brock en had hij zijn fotozaak "Photo Moderne". Thans "Björn Borg", zaak voor sportieve onderkledij, daarvoor "The House of Wales" en daarvoor "Scaps of Scotland". Het pand is -langs de achterzijde- te zien op foto 43 coördinaten M.7. in de publicatie "De Kust, 4 augustus 1945" (2021).

Foto Pieter Santy (2004)

Het Fort Napoleon

olieverf

Verz. KOHG Kring De Plate

Het verkommerde en verzande fort zou in 1931-1932 uitgegraven worden en ingericht als Heemkundig Museum. Meerdere kunstenaars plantten er hun ezel in de loop der jaren: James Ensor, Carol Deutsch, René Hansoul, Otto Pieper, Emile Spilliaert, Leon Spilliaert, Marcel Van Campenhout, Gustaaf Vanheste...

Twee schilderijen uit een grotere reeks met voorstellingen van pakketboten Oostende-Dover :
de "Chemin de Fer" en een raderstoomboot uit de zgn. Prince-klasse.

Olieverf op doek

Verz. Stad Oostende

Groepsfoto Kunstkring Oostende 1955
Jef De Brock staat de vierde van links (man in donker kostuum)
Foto Roger Devry - Verz. KOHG Kring De Plate (2017/1891)

- Camille De Bruyne (vl. zie : feb 1879/29)

Overleden te Oostende op 22 januari 1927.

Was gehuwd met Stéphanie Dedecker.

Tentoonstellingen (aanvullingen):

-1911, Salon Cercle Artistique d'Ostende ("Route boisée à Lombartsyde", "Le Predikstoel")

-1912, Salon Cercle Artistique d'Ostende

-1913, Salon Cercle Artistique d'Ostende ("Novembre" en "Crépuscule")

Verzamelingen:

-Oostende, Kon. Heem- & Geschiedkundige Kring De Plate ("Het Hazegras gezien vanuit het oosten", 8 aug. 1925)(inv. 1992/0389)

Literatuur:

N. Hostyn, *Beeldend Oostende*, Brugge, 1993

P. Piron, *De Belgische Beeldende Kunstenaars uit de 19de en 20ste eeuw*, 2 din, Brussel (Art in Belgium, (2000)

Het Hazegras gezien vanuit het oosten
1925

Verzameling K.O.H.G. Kring "De Plate"

(vervolgt)

'Etwoastn in Oosténde'

door Valère Prinzie

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Foto 1 - Sterft in 't Boije
 Foto 2 - Villa Maritza / Badinstelling
 Foto 3 - Eelke Cavallstraat 4.
 eerste atelier van Jan De Clerck
 Foto 4 - Moeke Bredelstraat - Kerkstraat
 Foto 5 - Kaatstraat
 Foto 6 - In het wereld zomer

Oplossing 'Twaalf in Oostend'

Op 21 maart, de eerste lentedag, overleed dertig jaar geleden Priester Willy Debusschere

auteur: Koen Verwaerde

Eind 1995, begin 1996, kreeg de veel te vroeg overleden oud-collega Erno Vlaeminck en ikzelf, beiden toen Hoofdtoezichter-tekenaar bij de voormalige Technische Dienst – Urbanisatie van de stad Oostende, het dossier toegeschoven tot afbraak van de Onze-Lieve-Vrouwe-Onbevlekt-Ontvangeniskerk op het Hazegras. Toen Erno zich bezighield met de opmaak van de vergunningsaanvraag tot afbraak trok ik de boer op naar de kerk waar ik samen met de toenmalige Deken Joseph Deseyn inventarisatielijsten opmaakte van roerend en semi-roerend kerkmeubilair. De opmaak van de lijsten - met een stuk voor stuk beschrijving - was meer dan een dagtaak en zodoende diende ik geregeld terug de kerk in om alle stukken in een lijst te zetten. Zo leerde ik priester Jan kennen - *Roeselare 17.12.1927 - † Oostende 10 februari 2011 - die in de pastorie links naast de kerk woonde. Jan Cornillie was pastoor van de Onze-Lieve-Vrouwe-Onbevlekt-Ontvangeniskerk sinds 1978 en officieel zou hij dat blijven tot 2003, hoewel de kerk in 1995 al enige tijd gesloten was wegens dreigend instortingsgevaar. Voorheen, van 1954 tot 1962, was Cornillie leraar aan het Onze-Lieve-Vrouwecollege in Oostende waarna hij directeur werd van de Vissersschool «Pastor Pype» en «Aalmoesier van de Zeevisserij» van 1962 tot 1992. Door het dagdagelijks contact kwam ik meer te weten over wie de mens Cornillie werkelijk was, dit betekende dat mijn gevoel van bewondering en respect voor hem met de dag groeide. Op het risico om het eigen hachje erbij in te schieten zou hij de pastorie openstellen aan vrijgekomen jonge delinquenten en/of aan lager wal geraakte individuen waarin niemand nog vertrouwen nam. Een punt waarbij hij zich danig verongelijkt voelde, maar zich nooit heeft over beklaagd, was het feit dat hij op geen enkel ogenblik is betrokken geweest bij het ontwijden (exsecratio) van de kerk en bij de beslissing om kerk en pastorie neer te halen. De deken, de verantwoordelijke voor het decanaat van Oostende, met name de bestuurslaag tussen het bisdom (Brugge in onderhavig geval) en de parochies, had geen notitie van hem genomen, hem genegeerd, zelfs initieel niet geïnformeerd. Weliswaar had niemand van de parochie Onze-Lieve-Vrouwe-Onbevlekt-Ontvangeniskerk al jaren de kerk betreden door het kapotgaan van de structurele samenhang van het gebouw die, naar men zei, een instortingsgevaar behield. Zodoende was het een makkie (betrekkelijk toch) om de parochie op te geven en de kerk af te breken. Het betekende een koel en berekenend optreden ten overstaan van Priester Jan die eerder verkoos om pastoor te zijn, een herder op zoek naar verloren gelopen schapen, om dezen terug te brengen naar de kudde; lees vooral niet naar de parochie, maar terug naar en in de maatschappij.

De kerk was tot een leegstaand pand geworden. Het kerkmeubilair dat te dien einde eeuwig had moeten verwijzen was met de jaren door een stoffige sluier afgedekt. Het was er kil en koud en zodoende bleef ik met getuile lippen m'n warme adem tussen de vingers en handpalmen door. Een warme kop koffie met een goeiedag kwam er goed van pas waarbij het 'overpraten' met priester Cornillie hem tot een goede vriend maakte. Later, toen ik hoofd van de dienst Begraafplaatsen was, kwam hij geregeld op bezoek. En het is toen dat hij de wens uitdrukte om begraven te worden op het kerkhof van Stene bij het graf van priester Jozef Gezelle, broer van Guido. Februari 2011 bij het overlijden had ik zijn verzoek kunnen honoreren. Om terug te komen bij dat 'oververtellen' hoorde ik voor het eerst de naam "Willy Debusschere". Dit bleek zijn voorganger te zijn. Blijkbaar evenzeer een bescheiden man en totaal overladen met mensenliefde. Wie 'Busschertje' had gekend, want zo noemde men hem in de volksmond, getuigde van zijn onbaatzuchtigheid. Hij stond altijd klaar om mensen te helpen en bij te staan en zichzelf hierbij volkomen weg te cijferen. Ik dacht eerst dat de Kerk een soort aantrekkingskracht uitoefende op het type priesters zoals Cornillie en Debusschere. Zij die de 'liefde voor de mensheid' verkozen boven de christelijke geestelijke verzorging. Verbannen is een groot woord, hun inborst had hen naar die kleine parochie gebracht ergens aan de zijkant van de hoofdkerk Sint-Petrus- en Sint-Paulus.

"Busschertje is niet meer", zo blokletterde de titel van een krantenknipsel uit de Zeewacht d.d. vrijdag 25 maart 1983 dat berichtte dat Priester Willy Debusschere op maandagnamiddag 21 maart overleden was. Het nieuwsbericht begon meteen te duiden dat honderden mensen altijd op hem beroep deden, maar het waren er duizenden die hij geholpen heeft: *"hij gaf zijn hemd weg"*.

Willy Debusschere werd in Zwevezele – nu een deelgemeente van Wingene – geboren op 15 augustus 1914 als zoon van Florimond en Sylvie Breemersch. Een welvarend landbouwer, echter landbouwer zal Willy niet worden. Na zijn humaniora trok hij naar het seminarie te Brugge waar hij in 1938 tot priester werd gewijd, waarna hij leraar werd in het college van Veurne. Het is 1940 toen hij medepastoor werd in de Sint-Catharinakerk op de Conterdam. Echter, tijdens WOII deed hij dienst als soldaat-brancardier en werd krijgsgevangen genomen (zie Stalag XVII B). In 1944 is hij medepastoor in de H. Hartkerk in het Westerkwartier. Het blijkt dat hij daar een stempel zette op de parochie door zijn opvallende persoonlijkheid. «Busschertje» was immers een bijzonder iemand: eenvoudig, vriendelijk en steeds bereid waar nodig een helpende hand toe te steken. Wellicht was het om die reden dat het bisdom hem in januari 1964 naar de parochie van het Hazegras stuurde waar hij pastoor werd van de Onze-Lieve-Vrouwe-Onbevlekt-Ontvangeniskerk.

Op het Hazegras kwam de aard van priester Willy Debusschere tot volwassenheid. Hij werd een priester van en onder het volk; vooral de "onderkant" van de samenleving kon op hem rekenen. Hij werd voor velen het "brood en wijn"..... en kolen en klederen. Hij had geen eigendom, zelfs datgeen waarmee men hem wilde plezieren gaf hij weg om anderen te helpen. De benedekant van de straat was dus zijn werkterrein, het was zijn leven. In de pastorie, - met Marie, zijn meid - waren er altijd gasten. Geen beroemdheden of gefortuneerden, maar wel krakpitten, zielenpoten of sukkelaars. Hij haalde ze zelf van straat en gaf hun een dak boven hun hoofd totdat betrokkene zelf vond dat hij maar eens moest opstappen. De harde wereld in, tot een andere keer. Priester Willy Debusschere, net als Paster Pype, wilde iedereen tot dienst zijn en dit verwezenlijken door aan ieder ook dienst te vragen. Zo werd heel wat miserie opgelost. Eenieders vriend en in het bijzonder van zijn collegae-priesters. Het was zelden of nooit dat «Busschertje» naar God of Christus verwees, maar op zondag zat de kerk nokvol. Ook mensen van buiten zijn parochie kwamen naar die minnelijke priester luisteren. Straatmadeliefjes, cafébazen en de legendarische tooghangers van het Hazegras vonden op zondag de weg naar de kerk. Vermaard waren zijn kerstmissen.

Zoals dat vaak voorkomt schuilt achter een grote persoonlijkheid een sterke vrouw. Enkele jaren vóór het overlijden van Pastoor Debusschere, een tijdje nadat ze de pastorie ruidde voor het 'Woonzorgcentrum Ponton', overleed zijn trouwe meid Marie. Het was zij die ervoor zorgde dat Debusschere nog af en toe de tijd nam voor zichzelf. Na het vertrek en overlijden van Marie geraakte hij "op de doof". Hij at onregelmatig, vond niet altijd de gepaste kleren bij mekaar, maar bovenal verwaarloosde hij zichzelf. Dit bleek zodanig erg dat hij diende opgenomen te worden in het ziekenhuis wegens ondervoeding. Toen bleek ook dat hij meer en meer problemen kreeg met zijn ademhaling. Af en toe verplicht diende hij naar Zwitserland te gaan om er een kuur te volgen. Ook tijdens de laatste jaren van zijn leven, ondanks zijn verhuis van de Onze-Lieve-Vrouwe-Onbevlekt-Ontvangeniskerk op het Hazegras, bleef hij dezelfde. Zou men hem een pakje sigaretten cadeau doen, dan was men verplicht om het pakje op te delen, want anders gaf hij het weg. Dit bleek zo voor alles wat men de 'Herder Debusschere' wilde aanbieden, beslist gaf hij het weg. De laatste maanden vóór zijn overlijden kon je Debusschere op elke plek van onze stad tegen het lijf lopen. Denkkelijk deed hij zijn wandelingen om reden van de problemen die hij had bij het ademen; het inademen van zeelucht zou een positief effect hebben. Wandelen werd één van zijn grootste hobby's. Echter, overal waar hij kwam werd hij aangeklampt om een babbeltje te slaan. Wie 'Busschertje' niet kende was geen Oostendenaar.

Op maandagnamiddag, 21 maart 1983, op de eerste lentedag, was priester Debusschere weer op stap. Het was in de buurt van de oude Heilig Hartkliniek - hoek van de Frère-Orbanstraat en de Ooievaarslaan – alwaar stadswerkmannen zagen hoe hij struikelend de bank van een bushokje bereikte en daar neerzeeg. Hulpdiensten konden niet meer baten.

De kerkdienst vond plaats op zaterdag 26 maart, daar waar het voor hem ooit echt begon: de Heilig Hartkerk. Priester Willy Debusschere, 69 jaar oud, werd begraven op de nieuwe begraafplaats aan de Stuiverstraat in een concessie voor vergunde grond met aanwijzer 21_15_04. Nog vandaag, dertig jaar na het overlijden, vinden mensen de weg naar zijn rustplaats: op 01 november 2022 staan er bloemstukken bij zijn graf.

Op het grafzerk staat de tekst: 'Langs de weg, zoals altijd, vond de Heer zijn en onze priester'. Een unieke man, net een beetje zoals Paster Pype, net als priester Jan Cornelie.

*Wie kennis koestert en al meer van dat binnenhaalt,
komt ooit tot andermans mentor*

Net als zijn vader Luc, ons allen bekend, is Pieter François doctor in de geschiedenis. Naast het bijzonder redactioneel artikel: *Oostende gemeten en geteld; het kadaster van net vóór 1830*, dat hij met zijn vader schreef en staat als het resultaat van een wetenschappelijk onderzoek, had Pieter ons nog een artikel voor het jubileumboek toegestuurd, met name: *Al lachend zegt de zot de waarheid – Oostende in de ogen van Punch (1841 – 1914)*. Het Britse satirisch weekblad Punch dat sinds 2002 niet meer wordt gepubliceerd, blijkt als informatiebron over Oostende nogal belangrijk. En dat zal Pieter geweten hebben. België en Oostende waren voor de Britse middenklasse ooit een populaire reisbestemming. De Punch-artikels die doorgaans het wereldbeeld en het maatschappijbeeld van de Britse middenklasse neerzette, zijn door Pieter François onderworpen aan een grondige analyse. Dit resulteerde in de weet hoeveel keer dat Oostende wordt vermeld en wat de interesse was van de Britse middenklasse voor onze stad; verder kreeg hij inzicht op de hoeveelheid beschikbare informatie die in de Punch-artikels over Oostende te vinden zijn.

In onderhavig artikel laat auteur Pieter François ons de resultaten kennen van zijn onderzoek; ik wens de lezer een leerrijk en danig informatief moment.

Koenraad Verwaerde, redactie

Pieter François

Pieter François is geboren in Oostende in 1979.

Is doctor in de geschiedenis, Associate Professor aan de Universiteit van Oxford, en stichtend directeur van de Seshat: Global History Databank. Zijn onderzoek spitst zich toe op het formuleren van nieuwe methodologieën om de wereldgeschiedenis te bestuderen enerzijds en op de geschiedenis van het reizen in de negentiende eeuw anderzijds. Vanuit deze laatste onderzoekslijn richt hij zich ook op de lokale geschiedenis van Oostende.

Al lachend zegt de zot de waarheid

Oostende in de ogen van *Punch* (1841-1914)

Auteur: Pieter François

Historici hebben al geruime tijd de waarde erkend van *Punch* als spiegel van de Britse maatschappij¹. Als satirisch weekblad bij uitstek levert *Punch* uitstekend bronnenmateriaal aan om het wereldbeeld en het maatschappijbeeld van vooral de Britse middenklasse - één van de belangrijkste miliepunten van spot van *Punch* - te onderzoeken. Doordat *Punch* werd gepubliceerd van 1841 tot 2002 is het ook mogelijk om verschuivingen doorheen de tijd te onderzoeken. Hoewel de meeste artikels in *Punch* pure satire zijn, en dus verzonnen zijn, zijn de aan bod gekomen thema's wel representatief voor de wijze waarop de niet-satirische pers schreef. Zo bevatten bijvoorbeeld de fictieve reisverhalen in *Punch* alle stereotiepe elementen uit gewone reisverhalen, maar dan uitvergroot. De gebruikelijke waarnemingen over de plaatselijke bevolking, hun nationale identiteit, hun culinaire gewoontes, maar ook de tradities en de verwachtingen van de Britse reizigers worden in de fictieve reisverslagen in *Punch* in het belachelijke getrokken. Door dit oppikken van wat leeft in de maatschappij is *Punch* een ideale inkijk in het Britse wereldbeeld.

Aangezien de negentiende eeuw werd gekenmerkt door een groeiende democratisering van de reiswereld, een wereld dus waarin reizigers uit de middenklasse een steeds grotere rol speelden, is het thema reizen een erg populair en uiteraard ook dankbaar onderwerp in *Punch*². Gezien de relatieve populariteit van zowel België als Oostende als reisbestemming loont het dus de moeite om na te gaan hoe Oostende wordt voorgesteld in *Punch*³. Komt Oostende voor in *Punch*? Zo ja, welke thema's worden dan aangesneden? Gaat het over een stereotiepe voorstelling of zitten er ook verrassende elementen in? Krijgt het onderwerp "reizen" het meeste aandacht? Besteedt *Punch* relatief veel aandacht aan Oostende in vergelijking met andere steden?

Methodologie en bronnen

Om de bovenstaande vragen te beantwoorden heb ik een systematische studie ondernomen van alle *Punch* artikels waarin Oostende voorkomt in de tekst voor de periode tussen 1841, het jaar waarin *Punch* de eerste keer wordt gepubliceerd, en August 1914, wanneer de Eerste Wereldoorlog losbreekt⁴. In totaal wordt "Ostend" vermeld in 93 artikels uit *Punch* gedurende deze periode⁵. Gemiddeld komt Oostende dus voor in iets meer dan één artikel per jaar. We kunnen dus zeker niet spreken van een overrompelende belangstelling voor de kuststad. Bovendien zijn deze 93 artikels heel divers in karakter. Slechts 40 bevatten enige betekenisvolle informatie over Oostende die de onderzoeker toelaat om het Britse beeld over Oostende beter te vatten. De 53 overige artikels bevatten verwijzingen naar 'Ostend Oysters', de 'Ostend packet', of 'Ostend rabbits', ... in artikels die vaak niets of heel weinig met Oostende te maken hebben en ons dus ook niets over het Britse Oostende-beeld bijleren. Bovendien valt de groep van de 40 bruikbare artikels nog uiteen in twee subgroepen. Een eerste groep van 29 artikels bevat slechts heel weinig informatie over Oostende. Deze artikels vermelden slechts vluchtig een bepaald aspect van Oostende. Het 1897 artikel 'At Ostend' bijvoorbeeld bestaat uit slechts drie korte zinnen waarin enkel wordt vermeld dat in Oostende er wel heel erg gegoocheld wordt met adellijke titels uit allerhande landen (en de hint is dat sommige van deze titels met een korreltje zout moeten worden genomen)⁶. Uiteindelijk zijn er slechts elf artikels die meer dan summere informatie bevatten en informatie aanleveren over verschillende facetten van het leven in Oostende. De tabel hieronder vat deze gevallen samen voor elk decennium.

Decennium	A Aantal artikels met het woord "Oostend".	B Aantal artikels met heel summiere tot ruime informatie over Oostende.	C Aantal artikels met ruime informatie over Oostende.
1841 - 1850	18	9	2
1851 - 1860	6	0	0
1861 - 1870	6	0	0
1871 - 1880	5	3	0
1881 - 1890	6	5	1
1891 - 1900	25	16	6
1901 - 1910	20	6	2
1911 - 1914	6	1	0
Totaal	92	40	11

Tabel 1: *Overzicht per decennium van het aantal artikels in Punch voor de periode 1841-1914. A) waarin het woord 'Oostend' voorkomt, B) summiere tot ruime informatie over Oostende te vinden is en C) ruime informatie over Oostende te lezen is.*

Een eerste vaststelling is dat de trend in alle drie de kolommen gelijklopend is. Het elimineren van alle artikels waarin slechts de naam Oostende voorkomt zonder dat er enige informatie over Oostende in wordt vermeld, verandert dus niets aan de vaststelling dat we slechts voor twee periodes kunnen spreken van een zekere interesse in Oostende. Ten eerste kwam Oostende op de radar van Punch in de jaren veertig van de negentiende eeuw. Deze interesse hing nauw samen met de opkomst van Oostende als een van de bestemmingen van het ontlukende Britse middenklasse toerisme na 1830. Oostende werd een tweede keer opgepikt tegen het einde van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw. Opnieuw hing dit nauw samen met de toeristische wereld aangezien deze interesse overeenkomt met het hoogtepunt van de Oostendse badcultuur. Een tweede vaststelling is dat ook voor de twee periodes met interesse voor Oostende deze interesse vrij klein blijft. Zo leverde de interesse uit de jaren veertig van de negentiende eeuw slechts twee artikels op die vrij veel informatie bevatten over het Britse Oostende-beeld en de periode rond de eeuwwisseling ook maar 9.

Een laatste vraag die aan de hand van cijfermateriaal beantwoord kan worden, is hoe uitzonderlijk deze beperkte aandacht voor Oostende is. Om dit te beantwoorden heb ik het aantal artikels nagegaan waarin Brugge, Brussel, Boulogne of Dieppe vermeld worden in *Punch* voor dezelfde periode. De eerste twee steden werden weerhouden omdat dit toelaat de relatieve aandacht voor Oostende te schetsen binnen België. De twee laatste steden zijn weerhouden omdat dit bekende Franse badplaatsen waren waar de Britten ook op bezoek kwamen. De tabel hieronder geeft een overzicht weer van het totaal aantal artikels waarin de plaatsnamen voorkwamen.

STEDEN	OOSTENDE	BRUGGE	BRUSSEL	BOULOGNE	DIEPPE
1841 – 1850	18	1	54	149	3
1851 – 1860	6	2	31	111	9
1861 – 1870	6	4	37	62	23
1871 – 1880	5	2	41	82	31
1881 – 1890	6	1	21	77	27
1891 – 1900	25	7	47	64	16
1901 – 1910	20	5	51	43	17
1911 -1914	6	3	10	5	3
TOTAAL	92	25	292	593	129

Tabel 2: Overzicht per decennium van het aantal artikels waarin de steden 'Ostend', 'Bruges', 'Brussels', 'Boulogne', of 'Dieppe' in *Punch* vermeld worden voor de periode 1841-1914.

Als we de zoekresultaten voor de vijf steden met elkaar vergelijken springen een aantal bevindingen onmiddellijk in het oog. Een vergelijk van de aandacht van *Punch* voor Oostende en Brussel laat ons toe beter in te schatten hoe *Punch*'s aandacht voor Oostende te lezen. Brussel eindigde dus met 292 artikels in *Punch* tegenover 92 voor Oostende. Waar Oostende dus gemiddeld in iets meer dan één artikel per jaar vermeld wordt in *Punch*, gaan gemiddeld gezien vier artikels per jaar over Brussel. Dit is een gevoelig verschil, maar ook niet torenhoog. Uiteindelijk is het aantal Brussel-artikels slechts ongeveer driemaal zo hoog als het aantal Oostende-artikels. Ook opvallend is dat de evolutie over de verschillende decennia heen sterke gelijkenissen vertoont met deze van Oostende. Ook voor Brussel is er meer aandacht rond het midden van de negentiende eeuw en opnieuw rond de eeuwwisseling.

De relatieve dominantie in het aantal Oostende-artikels tegenover het aantal artikels dat Brugge vermeldt, onderstreept nogmaals dat in de negentiende eeuw Oostende zeker niet moest onderdoen

inzake naambekendheid bij de Britten. Oostende komt in ongeveer vier maal zoveel artikels voor als Brugge doorheen de onderzoeksperiode. De tijdslijn van de Britse interesse in Brugge vertoont ook een licht ander profiel. Van een sterkere interesse rond het midden van de negentiende eeuw, waarneembaar bij zowel Oostende als Brussel, is geen sprake voor Brugge. Een stijging van de interesse rond de eeuwwisseling is dan wel weer waarneembaar.

De vergelijking met de Franse kuststeden toont duidelijk aan dat Boulogne wel degelijk de *primus inter pares* was van de badplaatsen, terwijl Dieppe op hetzelfde niveau speelt als Oostende. Voor de gehele onderzoeksperiode komt Boulogne maar liefst voor in 593 artikels in *Punch*. Dit is wel ongeveer zes keer zoveel als Oostende en zelfs ongeveer het dubbele van Brussel. De cijfers wijzen wel in de richting van een andere tijdslijn. De dominantie van Boulogne was vooral uitgesproken in het midden van de negentiende eeuw. Doorheen de negentiende eeuw geeft Boulogne langzaam terrein prijs en tegen het einde van de negentiende eeuw zijn de cijfers vergelijkbaar met deze van Brussel. Er is dus geen verhoogde interesse voor Boulogne rond de eeuwwisseling. Hoewel voor duidelijk lagere cijfers, is deze trend doorheen de tijd voor Dieppe ook duidelijk waarneembaar.

Het Oostende-beeld van *Punch*

De jaren veertig van de negentiende eeuw

Wat levert een analyse op van de 11 artikels die veel informatie over Oostende bevatten? Zoals gezegd, komen twee artikels uit de jaren veertig van de negentiende eeuw, meer bepaald uit 1844. Beide artikels hebben de titel 'Traveling Notes' en zijn onderdeel van een langere reeks *Punch* artikels over de fictieve continentale reis van de 'Fat Contributor'⁷. Deze reis begint in Dover waar de Fat Contributor de boot neemt naar Oostende. Vanuit Oostende reist hij dan verder doorheen België. Deze Fat Contributor is de 'nom de plume' van de Britse schrijver William Makepeace Thackeray, die later onder meer bekend werd door het schrijven van *Vanity Fair* (1847-1848)⁸. Gedurende zijn carrière, en zeker in de periode vóór zijn literaire successen, schreef Thackeray veelvuldig voor de pers en dus ook satirische stukjes voor *Punch*. Voor Thackeray was België geen onbekende aangezien hij België zeker had bezocht in 1840 en 1843, en mogelijks zelfs meer⁹. Hoewel beide *Traveling Notes* dus fictief zijn, kon Thackeray bij het schrijven van deze artikels op zijn eigen kennis en ervaringen over België terugvallen. Aangezien hij zijn reis in 1843 als een mislukking beschouwde en deze reis hem weinig schrijversmateriaal aanreikte, voorspelt dit weinig goeds voor zijn beschrijvingen van Oostende¹⁰.

Zoals te verwachten van een satirische pastiche van een Victoriaans reisverhaal staan Thackeray's twee artikels vol van de gemeenplaatsen uit de reiswereld¹¹. Maar deze stereotypen zijn dan wel fel uitvergroot of de artikels bevatten een komische plotwending. In de twee artikels over Oostende worden een hele rits gemeenplaatsen aangesneden, zoals miscommunicatie als gevolg van het niet spreken van elkaars taal, klachten over de kwaliteit van eten en drinken, en het veel voorkomende uffieme dreigement van de Britse reiziger om de reis op te zeggen en terug naar huis te keren. Deze gemeenplaatsen worden vaak aangesneden als de Fat Contributor de rol opneemt van de ervaren reiziger ten opzichte van onervaren Britse reizigers en dezen, al dan niet gevraagd, van reisadvies voorziet. Doorheen dit advies blijkt dat Thackeray de draak steekt met de Britse reizigers die veel te veel bagage meenemen, goedgelovig zijn inzake sterke verhalen over het buitenland, zich te veel vertrouwen op de populaire reisgids Murray¹², en zich altijd en overal haasten van de ene bezienswaardigheid naar de andere.

Drie thema's verdienen echter meer aandacht aangezien ze ons helpen het Britse Oostende-beeld te reconstrueren. Ten eerste pikt Thackeray de veelgehoorde klacht op dat klassenverschillen veel moeilijker te lezen, laat staan te controleren, vallen in het buitenland¹³. Waar in Groot-Brittannië de verschillende klassen zich bewegen in deels afgescheiden publieke ruimtes en er duidelijke regels en verwachtingen zijn wanneer ze zich mengen, wordt het buitenland gezien als een ruimte waarin deze afscheiding veel minder gevolgd wordt en waar de regels en verwachtingen nog zoekende zijn. Reisverhalen staan dan ook vaak bol van verwijzingen naar de laksere omgangsvormen en ook mogelijke blunders ten opzichte van sociale conventies. De Fat Contributor snijdt dit thema al meteen aan bij het instappen van de pakketboot waar duidelijk wordt dat niet iedereen naar

Oostende reist met de onschuldige en respectabele bedoelingen van de toerist. Er is ook een duidelijke verwijzing naar het weglipen van opgedane schulden¹⁴. Tijdens de overtocht gaat Thackeray verder op dit thema van klassenverschillen door de Fat Contributor een lang gesprek te laten aangaan met "Lord Muffington". Pas als Oostende in zicht is, wordt het de Fat Contributor duidelijk dat hij niet met de Lord zelf heeft gesproken maar met zijn bediende, zijn "lunky"¹⁵.

Ten tweede lacht Thackeray met de overtuiging dat de Britse vrijheid uniek is. Victoriaanse reisverhalen staan bol van verwijzingen naar een breed gedragen geloof in de superioriteit van de Britse vrijheid tegenover wat wordt afgeschilderd als de invasieve en autoritaire Continentale staat. Vooral grenscontroles zijn een aanleiding om de superioriteit van het Britse politieke systeem te bezingen en de inwoners van Continentaal Europa te beklagen. Thackeray pikt dit onderwerp op door zijn eerste artikel te laten eindigen met de Fat Contributor die vreest dat hij in de Oostendse gevangenis zal eindigen doordat hij geen paspoort op zak heeft¹⁶. De openingszinnen van het tweede artikel maken echter onmiddellijk duidelijk dat de Fat Contributor enkel een grenscontrole moest ondergaan. Deze controle duurde heel kort en was niet meer dan een formaliteit. Het ontbreken van een paspoort belette de Fat Contributor duidelijk niet de toegang tot Oostende¹⁷.

Tenslotte focust Thackeray's artikel ook op het bekendste Oostendse stereotiep, dat van de badcultuur. Wandelend op de dijk wordt de aandacht van de Fat Contributor snel getrokken door wat zich afspeelt rond de "bathing machines"¹⁸. Zijn aandacht wordt vooral getrokken naar de vrouwelijke baadsters en meer bepaald naar de wijze waarop ze met "bathing machine" tot in het water gebracht worden. Waar dit een veelvoorkomend onderwerp is van Britse reisverhalen gaat Thackeray dan een stap verder door de Fat Contributor te laten observeren dat deze baadsters - door hem "stout nymphs" of "stevige nymfen" genoemd - slechts één minuut al blazend en proestend in het water doorbrengen.

Het is duidelijk dat in Thackeray's fictieve reisverslagen Oostende slechts dient als een decor voor het beschrijven van Britse gedragingen, gevoeligheden, en vooroordelen. Het Fat Contributor's reisverslag is wel degelijk een rijke bron om Britse geschiedenis beter te begrijpen. Thackeray's fictieve reisverhalen sluiten hiermee naadloos aan bij de meeste echte Britse reisverhalen uit deze periode. Hoewel Thackeray's artikels zich afspelen te Oostende en handelen over Oostende als toeristische bestemming, valt het op dat er bijna niets te leren valt over Oostende of over de Oostendenaars zelf, of zelfs maar over de omgang van de Britten met de lokale bevolking.

De periode rond de eeuwwisseling

Ook rond de eeuwwisseling bestaat het Oostende-beeld in *Punch* bovenal uit een riet stereotiepe gemeenplaatsen. Klachten over de kwaliteit van het eten, over teveel of verloren gegane bagage, over de - al dan niet vermeende - bureaucratische rompslomp bij aankomst passeren de revue. Ook vergelijkingen met Boulogne en Dieppe, en reizigers die oproepen om te onthaasten zijn gemeenplaatsen die, net zoals in de echte reisverhalen uit deze periode, allemaal voorkomen in de artikels in *Punch*. Nieuw in de rij van stereotypen is dat Oostende wordt voorgesteld als een goede uitvalsbasis voor daguitstappen naar Brugge en Blankenberge. Verwijzingen naar de klederdracht van Belgische fietsers en het fenomeen van de "balconies" van de appartementen in de straten dichtbij de Dijk komen nu ook voor¹⁹. Naast deze eerder oppervlakkige stereotypen, willen we wat dieper ingaan op drie grotere thema's.

Ten eerste valt het op dat de badcultuur niet langer de enige primus inter pares is onder de gemeenplaatsen. Rond de eeuwwisseling moet ze deze plaats delen met het beeld van Oostende als casino-stad. Verwijzingen naar de Dijk, het strand en de "bathing machines" komen nog altijd voor maar zeker even populair zijn nu verwijzingen naar het casino, het gokken, het kursaal, de concerten, en de bals. De veelvuldige vergelijking van Oostende met Monte Carlo (ook wanneer deze vergelijking meer focust op een ambitie dan op een werkelijkheid) onderstreept het belang van deze nieuwe pijler van het Britse Oostende-beeld²⁰. Het *Punch* artikel 'The Manners of Older People. Communications of some of the Children' (1896) pikt dit op door een pastiche brief te publiceren van een meisje van tien met een klacht over het gokgedrag van haar ouders te Oostende²¹. Ze beschuldigt haar ouders van zelfzuchtig gedrag aangezien zij een mooie tijd beleven maar dat er voor haar als kind niets te doen is in Oostende.

Ten tweede blijven de klassenverschillen een belangrijk onderdeel van het Britse Oostende-beeld maar dit komt nu vooral tot uiting via een geografische dimensie. Er wordt nu een onderscheid gemaakt tussen de Zeedijk en de aanpalende straten enerzijds en de rest van de binnenstad anderzijds. Het artikel 'Out for Another Holiday' bijvoorbeeld stelt dat de straten van Oostende smal zijn en dat de winkels er even interessant zijn als deze uit het armere gedeelte van Tottenham Court Road in Londen, wat geen positieve vergelijking is²². Vooral het verschil in kwaliteit tussen de grotere en duurdere hotels op en rond de Zeedijk en de goedkopere in de binnenstad wordt nu onderstreept. Zo uit de reiziger uit het artikel 'Lost Luggage' (1892) zijn ongenoegen uit dat al de favoriete hotels op de Zeedijk, zoals "The Continental" en het "Hotel de la Plage", nog gesloten zijn²³. Hij heeft dan maar genoeg moeten nemen met een hotel in de binnenstad op aanraden van de knier. Hoewel ook dit een fictief reisverslag is, is dit geografisch onderscheid tussen beide stadsdelen nieuw en veelzeggend. Ook de fictieve reiziger uit het artikel 'Aller Et Retour' (1898) prijst zichzelf gelukkig dat hij heeft gekozen voor een "comfortable and reasonable" hotel op tien minuten wandelen van de Dijk²⁴.

Tenslotte wordt onderlijnd dat er niet zo heel veel te beleven valt in Oostende. Het aantal concerten en bals wordt zeker niet als overdreven ervaren. De fictieve reiziger uit het artikel 'Ostend' (1896) stelt bijvoorbeeld dat er maar drie manieren zijn om de dag in Oostende door te komen²⁵. Ten eerste kan je proberen de hele dag door te brengen op het terras van het Kursaal en er proberen een gesprek aan te knopen met de mensen om je heen. Ten tweede kan je proberen om deel te nemen aan een aantal activiteiten, zoals het baden, het verkennen van de Dijk of de paardenwedren. Ten derde kan je proberen het ontbijt, middag- en avondeten wat te rekken door er sherry's, porto's en likeuren aan toe te voegen. Het Britse Oostende-beeld van rond de eeuwwisseling is dus zeker niet een van een heel drukke, energieke stad.

Opnieuw is het duidelijk dat Oostende in *Punch* bovenal dient als een decor om Britse zienswijzen, ideeën en gewoonten van commentaar te voorzien. Waar *Punch* een goede bron is om bij te leren over de Britse reizigers in Oostende rond 1900, valt deze bron wat tegen om de geschiedenis van Oostende en de Oostendenaars zelf te bestuderen rond de eeuwwisseling.

Hoewel *Punch* een satirisch blad was en de specifieke inhoud bovenal een fictief karakter had, is het weekblad duidelijk een goede graadmeter inzake wat leefde in het Britse wereld- en maatschappijbeeld. Voor dit artikel hebben we de *Punch* artikels waarin Oostende wordt vermeld geanalyseerd om het Britse Oostende-beeld te onderzoeken. De oorspronkelijke groep van 93 artikels waarin Oostende werd vermeld, was evenwel niet zo bruikbaar voor deze analyse en ook moeilijk te interpreteren zonder vergelijkend kader. We hebben daarom bovenal gewerkt met de veertig artikels waarin enige bruikbare informatie over het Oostende-beeld stond en dan vooral met de elf artikels waarin Oostende uitgebreid aan bod kwam. We hebben ook de aandacht voor Oostende in een comparatief kader geplaatst en vergeleken met Brussel, Brugge, Boulogne, en Dieppe. Hieruit bleek dat Oostende relatief weinig aandacht kreeg maar hierin niet zoveel verschilde van de vier andere steden. Het werd ook duidelijk dat de verschuiving van de aandacht voor Oostende doorheen de tijd sterk gelinkt was aan veranderingen binnen de toeristische wereld. De aandacht van *Punch* voor Oostende in de jaren veertig van de negentiende eeuw was het werk van William Makepeace Thackeray. Thackeray speelde met heel wat stereotypen waarbij deze van de Oostendse badcultuur, het sterk ontwikkelde klassenbewustzijn van de Britse reizigers, en hun geloof in de superioriteit van de "Britse vrijheid" de belangrijkste waren. Rond de eeuwwisseling was er een ruimere en diversere aandacht van *Punch* voor Oostende, hoewel ook toen het Britse Oostende-beeld erg stereotiep bleef. Vooral de aandacht voor de gokwereld, de geografische dimensie van de Britse klassenverschillen en het gebrek aan levendigheid van Oostende kregen ruime aandacht. Deze korte studie op basis van één bron vormt een eerste aanzet tot een grotere en diepgaandere analyse van het negentiende-eeuwse Britse Oostende-beeld in een vergelijkend kader.

Notenapparaat

¹ Voor een overzicht van de eerste jaren van *Punch* en de rol van het blad binnen de Britse pers, zie: Richard D. Altick, *Punch: the lively youth of a British institution, 1841-1851*, Columbus, Ohio State University Press, 1997, xxiv + 776 p.

² De volgende werken bieden een breed overzicht aan inzake het belang van de negentiende-eeuwse Britse reiziger met Europa als bestemming: James Buzard, *The Beaten Track. European Tourism, Literature, and the Ways to 'Culture', 1800-1918*, Oxford, Clarendon Press, 1993, 370 p.; Rudy Koshar, 'What Ought to Be Seen': Tourists' Guidebooks and National Identities in Modern Germany and Europe', *Journal of Contemporary History*, 1998, 33, pp. 323-340; en Marjorie Morgan, *National Identities and Travel in Victorian Britain*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2001, x + 271 p.

³ Voor een analyse van de populariteit van België als bestemming van Britse negentiende-eeuwse reizigers, zie: Pieter François, 'A Little Britain on the Continent', *British Perceptions of Belgium, 1830-1870*, Pisa, Pisa University Press, 2010, xi + 179 p.

⁴ Voor deze onderzoekstap heb ik het digitale archief van *Punch* (*Punch Historical Archive, 1841-1992*) geraadpleegd: <https://www.gale.com/init/punch-historical-archive>. Dit digitale archief laat toe om de volledige artikels van *Punch*, niet enkel de titels, te raadplegen via zoektermen.

⁵ Deze vermeldingen kunnen voorkomen in de titels van de artikels, in de volledige tekst van de artikels, en in de bijschriften van de vele cartoons in *Punch*. Het gebruiken van de zoekterm 'Ostend' leverde 91 artikels op waarin Ostend wordt vermeld. Het laatste 92ste artikel, Times [Edwin James Milliken], 'A Pretty Kettle of Fish', *Punch*, vol. 92, 1 Oktober 1887, p. 154, heb ik manueel toegevoegd aangezien 'Ostend' hier enkel voorkomt als woord in de cartoon zelf en de zoekmachine van *Punch Historical Archive, 1841-1992* niet kan zoeken binnen de cartoon zelf.

⁶ 'At Ostend', *Punch*, vol. 113, 28 Augustus 1897, p. 85.

⁷ 'Our Fat Contributor [William Makepeace Thackeray], 'Travelling Notes', *Punch*, vol. 7, no. 161, 10 Augustus 1844, pp. 66-67; en 'Our Fat Contributor [William Makepeace Thackeray], 'Travelling Notes', *Punch*, vol. 7, no. 162, 17 Augustus 1844, pp. 83-84.

⁸ William Makepeace Thackeray, *Vanity Fair*, Londen, Bradbury and Evans, 1848, 624 p.

⁹ Thackeray publiceerde over zijn reiservaringen in België de twee volgende werken: *Papers by the Fat Contributor* (oorspronkelijk gepubliceerd als korte stukjes in *Punch* in 1844) en *Little Travels and Roadside Sketches* (oorspronkelijk gepubliceerd als korte stukjes in *Fraser's Magazine* vanaf 1837). Voor een uitgebreidere behandeling van Thackeray's reiservaringen in België, zie Thierry Ramais' hoofdstuk 'From Ostend to the Fields of Waterloo: William Thackeray and the challenge of travel writing in *Little Travels and Roadside Sketches* and *Papers by the Fat Contributor* (1844-1845)' uit zijn onuitgegeven doctoraatsverhandeling 'The other cross-channel neighbor: imagining and appropriating Belgium in nineteenth-century British literature and culture' (University of Illinois at Urbana-Champaign, 2019, pp. 14-52), <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/106197/RAMAIS-DISSERTATION-2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

¹⁰ Thackeray vermeldde dat zijn tweede reis geen 'twopence worth of ideas' opleverde, zie: Yvonne Elizabeth Pelletier, 'Thackeray, William Makepeace (1811-1863). British Novelist, Artist, Journalist, and Publisher', in: Jennifer Speake (red.), *Literature of Travel and Exploration. An Encyclopaedia*, Abingdon, Routledge, 2014, pp. 1166-1168; en T. Ramais, 'The other cross-channel neighbor: ...', p. 42.

¹¹ Voor een uitgebreid overzicht van het Britse toerisme naar België gedurende de negentiende eeuw, zie: Pieter François, 'A Little Britain on the Continent', *British Perceptions of Belgium, 1830-1870*, Pisa, Pisa University Press, 2010, xi + 179 p. De bibliografie van dit boek verwijst naar een uitgebreide collectie negentiende eeuwse reisverhalen waarop de satirische stukjes van *Punch* vaak zijn gebaseerd.

¹² John Murray, *A Hand-Book for travellers on the Continent: being a guide through Holland, Belgium, Prussia, and Northern Germany, and along the Rhine, from Holland to Switzerland; containing descriptions of the principal cities, their museums, picture galleries, &c.; - the great high roads; - and the most interesting and picturesque districts; also Directions for Travellers; and Hints for Tours. With an index map*, Londen, John Murray and Son, 1836, xxxi + 482 p. Voor een analyse van het belang van deze reisgids voor de Britse reizigers, zie: Pieter François, 'If it's 1815, This Must Be Belgium: The Origins of the Modern Travel Guide', *Book History*, 2012, vol. 15, pp. 71-92.

¹³ Dit spel met de regels en verwachtingen inzake het onderscheid tussen de verschillende klassen speelde nog een grotere rol bij de Britten die een leven hadden uitgebouwd in België en Frankrijk. Voor een introductie tot dit thema, zie: Pieter François, 'Henry Addison's advice manuals for expats and the construction of identity in 19th-century expatriate communities on the Continent', Kathy Isaacs (red.), *Citizenship and Identity*, Pisa, Pisa University Press, 2010, pp. 67-70.

¹⁴ Our Fat Contributor [William Makepeace Thackeray]. 'Travelling Notes', *Punch*, vol. 7, no. 161, 10 Augustus 1844, p. 66.

¹⁵ Our Fat Contributor [William Makepeace Thackeray]. 'Travelling Notes', *Punch*, vol. 7, no. 161, 10 Augustus 1844, p. 67.

¹⁶ Our Fat Contributor [William Makepeace Thackeray]. 'Travelling Notes', *Punch*, vol. 7, no. 161, 10 Augustus 1844, p. 67.

¹⁷ Our Fat Contributor [William Makepeace Thackeray]. 'Travelling Notes', *Punch*, vol. 7, no. 162, 17 Augustus 1844, p. 83.

¹⁸ Our Fat Contributor [William Makepeace Thackeray]. 'Travelling Notes', *Punch*, vol. 7, no. 162, 17 Augustus 1844, p. 83.

¹⁹ Een goed voorbeeld van artikels waar veel van deze oude en nieuwe gemeenplaatsen aan bod komen is de volgende driedelige reeks: Robinson the Rover [Mr. Browne]. 'Ostend', *Punch*, vol. 115, 20 Augustus 1898, p. 77; Robinson the Rover [Mr. Browne]. 'Ostend', *Punch*, vol. 115, 27 Augustus 1898, p. 96; en Robinson the Rover [Mr. Browne]. 'To Middelkerke', *Punch*, vol. 115, 24 September 1898, p. 136.

²⁰ Het volgende artikel bevat een verwijzing naar Monte Carlo: [R.C. Lehmann]. 'Roundabout Readings', *Punch*, vol. 109, 21 September 1895, p. 144.

²¹ Theophastrus Chump [Henry Pottinger Stephens]. 'The Manners of Older People', *Punch*, vol. 111, 26 September 1896, p. 155.

²² Our Impartial and Not-to-be-biased Critic [Arthur Beckett]. 'Out for Another Holiday', *Punch*, vol. 99, 20 September 1890, p. 133.

²³ 'Lost Luggage', *Punch*, vol. 102, 4 Juni 1892, p. 265.

²⁴ [F.C. Burnand]. 'Aller Et Retour', *Punch*, vol. 115, 10 September 1898, p. 109.

²⁵ Robinson the Rover [Mr. Browne]. 'Ostend', *Punch*, vol. 115, 27 Augustus 1898, p. 96.

Punch, Judy and their baby, death overshadows evil.

(Gravure door de Britse kunstenaar Paul Ramey; privé Koert Verweirde)

CAFE Leopold

NIEUW - NOUVEAU - NEW

CAFÉ
OP DE ZEEDIJK
BAR
SUR LE FRONT DE MER
BAR
ON THE SEAFRONT

ALBERT 1 PROMENADE
8400 OOSTENDE
+32 (0)59 443 506

Dries Casteleyn
Tim De Grim

WINKEL

Torhoutsesteenweg 160 - 8400 OOSTENDE

FUNERARIUM

Torhoutsesteenweg 173 - 8400 OOSTENDE

T 059 44 80 84

www.uitvaart-oostende.be